

VII

Апотекарка са сестрицом, то је већ трећи искапљени пар близнакиња, управо га напушта, мало је остало и од **М-малог**², а Скерл види како онај **он**, онај Михајло, што се башкари огледалом, онај што сад гледајући преко њега помно и строго надзире угоститељску паству налик неком аги, налик оном што Скерл замишља као агу – само да му је на глави, мисли, какав турбан или барем фес, било би исто као да стојим, помислиће, пред неком жанр-сликом из 19. века (која би се у међувремену преобразила, мислиће, једноставним протоком времена, простом сменом епоха и глобалним ширењем спознаје да *живот чине мале ствари* [мада још није рођен, Скерлу то тада неће пасти на памет, онај који би одредио и приближну меру поменуте *маленкости*], па би ваљда од *малог*, тако мисли, од ситног и ситнежи, од тричавог и тривијалног, од буквалног и вулгарног, од багателе, андрамоље и драугулија – од тога би морала бити садржана, мисли – мора! – помисли, мора бити сачињена и општа повест људског рода, свеопшта људска збитија, и зато се та слика, помислиће, оно што је означававањем као *genre*, што једном беше било савремен и поуздан приказ свакодневног догађаја [*Déjeuner sur l'herbe*], представа свима уобичајеног и прозирно јасног призора [*clare et distincte*], и што нараштај-два трајаше као такво – имала би се сад, сама по себи, од једне дневне преобратити у сличицу повести, дакле, спонтано ће се преиначити у једну **историјску слику** [чија поузданост и вредност сведочења, додали би, ваљаност њеног казивање о минулом добу, односно – целовитост и садржајност њене некад непорециво актуелне објективности { кад јој се ни од кога није одрицало то: *clare et...*; *што јес'–јес', виђела сам ја то насликато, да простиш, дијете, усликато на шкатуљи за бонбон ко живо, само што не прозбори. Сједи 'вако на трави, ал' на поњави, у 'ладу, да простиш, дијете, једна рашчепуља. Ама гологуза ко од мајке, да простиш, да је тек рођено. А друга иза задигла кошуљу па се све оздо зазира у потоку. Да л' јој што већ бјеше, ил' јој тек има бит' – само ти црни Ђаво зна. А крај њи, јадна им црна мати, два красна*

момка, у одијелу како се пристоји, до грла закопчати, ужину ужинају, црна им ужина, испала ружна ружина. Пома'нитѠ овај свијет, 'оће вала скоро и пропаст. И нек пропа'не кад је испѠ таки. Ђе ћеш, бено, на шкатуљу бонбона моват кѠ од мајке двије кучке брезобразне? А испрва ти ја то и не опази. Иза зеру, ама 'волко, за нокат, те и' дадо' мојим унуцима. Па послѣје пред ћечицом да лијепо крепам од срамоте 'вако стара кѠ бабетина.} данас има бити растргнута удаљавајућим, међусобно разилазећим доживљајима насликаног, модерним поимањем представљеног из личне тачке у којој се, попут јараца на брвну, сучељавају **субјективно** и **историјско**, па ово *друго*, као нешто свачије и ничије, има бити рашчеречено непомирљиво супротним тумачењима појединаца, издељено попут рођенданске торте исечене на кришке, и понуђење сваком ко се, и зван и незван – затекао, ето, у њеној близини; извол'те, молим, ово парченце; хвала лепо, а може ли, молим, по комадић од свега – и парченце торте, и повести, и слике!) на којој: **ТУРСКИ СПАХИЈА НАДГЛЕДА СВОЈЕ ХРИШЋАНСКЕ КМЕТОВЕ**; и он је, помисли Скерл, горд као и тај османски бег, онај он, овај охоли из огледала, пусти **ага од Зрцала** – одмах га тако назва; и сад види како **ага** полако сужава размак између капака очију, примиче трепавице, сад су решеткице визира, прорез кроз који му се поглед усредсређује, постаје оштар и оштрији, пар је уперених стрела, нишане стреле очију по околини, траже мету, а поглед је још оштрији, најоштрији, као сечиво је бритве што замахује над голим грлом, пар је бритвица што севају кроз визир трепавица, траже, претражују, зенице блеском стрељају видним пољем, а онда, изгубивши стрпљење, ага му високо подиже руку, Скерлову десну руку, аги је то лева, усправља му један прст, обојици је то кажипрст, сад је рука још виша, кажипрст је антена на торњу шаке, одашиљач који предаје поруке, док ага гледа, загледа, где му се то за леђима, међу сабласним житељима огледала, међу кметовима угоститељским, загубило оно служинче, аветиња келнерска.

Убрзо, у шипражју одблесака, у густишу стерилних сенки, једна ће фантомска главица, вирећи из конобарске одежде, сервилно климнути огледалу и опет ишчезнути у

ресторанском лавиринту. Укрштајући с Мишел-агом већ прилично замућен заједнички им поглед, Скерл се има обратити свом одразу. Шта су то три апотекарке за два сата, за већ пуна два часа како се дружи са ликом у огледалу? Макар и дупле. Још су му и за припитост недорасле те близнакиње сијамске. Још су слабашне да би га навеле на гласну причу са собом. Зато ће то и даље бити речи нечујне, оне од којих се тек повремено залелуја доња усна, трзне горња, али онај он иза сребрног стакла, онај ага од Зрцала, тај га ипак чује, види га, види њега – Скерла. И Скерл види да га ага види, јер и Скерл види њега, и чује да му се одазива, чује како му ага одговара на неку већ у памћењу избледелу тврдњу, неки с ума скоро сметнут став, и чује како и он узвраћа њему, свом гордом одразу, расправља с њим бранећи једно уверење које му скоро ишчезну с видика помућене свести, изветрило, исхлапило као и она, по налогу адхезионе силе – на стаклу заостала кап ракије, она шачица молекула што, док није попустила моћ кохезије, бејаше градила последњу капљицу у сувој празнини испијене чаше: . . . али ја вам кажем да једино ишчезнуће наде

омогућава појављивање слободе.

Свако ко се нада јесте грађа,
сировина, гориво за живот грамзивог туђина,
надничар, кулучар код неког чије постојање можда и не слуги.
Домаћа је животиња у људском облику.
Људан човеколики, изложен на једној нестварној
сточној пијаци. Само се такви надају.
А ја вам кажем да безнадежност није очај
него је буђење крмељивог стада.
И кажем вам да и најмање присуство слободе
у исти мах јесте потпуно одсуство сваке шупље наде,
кô што и најмањи зрак сунца развеје непрозирни мрак.
Јер кажем вам да шупље наде, надринаде
и јесу оно чега се слободом ослобађамо.
Слобода је безнадежна, кажем,
безнадежност, кажем – јесте слобода.

Безнадежно ти је и то казивање.
Залудан је сваки труд уложен у задружно просвећење људи.
Немогуће је колективно, у хорди, у чопору,
служећи се проповедима, прокламацијама,
револуцијама, либерализацијама, легализацијама,
вакцинацијама, илустрацијама,
било каквим илуминацијама
– није могуће суштински опаметити род људски.
Задружна памет,
утерена у већину неком колективном дресуром,
траје само док не смалакса рука дресера,
док се не спусти бич дигнут над многоглавим мњењем.
Просвећење увек јесте појединачан чин.
Рођењем учопорена јединка,
и то не свака, већ увек одређена,
споља и изнутра предодређена,
баш та и та,
може се преобразити у самосвесног појединца
једино *индивидуално*
и увек актом неке *индивидуе*.
То значи да просветитељ и просвећени
мора да буду очи у очи,
ваљају стајати *tete-a-tete*.
А гомила,
ма чему била изложена,
ма под којим јој насловом било нешто проповедано,
ма каквим поводом била на шта наговарана
или што приморавана
– јесте оно што увек бива заглупљивано,
а увек и буде заглупљено.
И намерно и ненамерно,
и с предумишљајем и из неурачунљивости,
колико од других, по другима – толико и од саме себе.
Зато је бескорисно,
и у име нај-нај-боље намере,

и у тежњи ка најплеменитијем циљу,
 позивати људане да се масовно,
 макар и већински, па и мањински
 – лише својих мртвих надања.
 Убеђивати их да колективно одбаце
 кратковиде наде у тобожње бољитке свих врста,
 савих модела, боје и укуса.
 'О, чујте и почујте, житељи људињака!
 Отурајте, јадници, своје задружне,
 ку-ку-кукавне надринаде!
 Мирно ми прихватајте голо трпљење
 и своју мучну друштвену судбину!
 Не батргајте се у свом цивилизованом постојању
 налик риби на лакомислено прождраној,
 на дубоко прогутаној удици.
 Пристајте на моју,
 на твоју,
 на безнадежну слободу.
 То није моја слобода.
 Није ни твоја.
 Није наша,
 само наша,
 него је и њихова.
 Свачија.
 Једина.
 Ослобађа нас само такво трпљење нужног.
 Трпљење без лажне наде. Свеједно.
 Они,
 тако учопорени,
 нису у стању ни чути да се живот,
 људски живот,
 може трпети без надринаде,
 без слепог надањаг у вањски бољитак сваке врсте,
 без ћоравог веровања у неко спољашње
 „биће-једном-авај-боље“.
 У „боље“ које се нуди у разноврсним формама,

и с укусима по жељи,
 слано, слатко, слађе, горко...
 – и у прикладно светлуцавим паковањима.

Понуда је толико велика
 да им је закрчила, скучила поглед,
 оградила га,
 као што убогом становништу циган-мале
 или неке фавеле,
 налик непрелазном кинеском зиду,
 стешњене хоризонте високо обрубљују
 депоније смеће.
 Иза таквих ограда,
 као у пилићарнику,
 гаје се само кратковиде наде.
 То су те слепе, мртве наде,
 наде живинарске,
 наде перадарске,
 то су ћурећи увиди и таква памћења.
 Неминовно се живи с тим, крај тога.
 Неизбежно.

Онако неизбежно како мегалополиси трпе
 милионске популације пацова.

За њих је твој позив као онај безгласни,
 нама безгласан – крик шишмиша.

А постоје барем два разлога за ту глувоћу.

Један је некако спољашњи,
 могао бих га звати историјским.

Други је више унутрашњи,
 потиче од саме људске природе.

Први каже да људи,
 прихвативши да из нараштаја у нараштај
 укорењују своје постојање
 у тло слепих идеолошких очекивања,
 у обећани бољитак било какве природе, врсте и садржаја
 – јесу зато постали традиционално духовно биље.

Непокретно.
 Безвољно.
 Покорно.
 Као зеље из земље
 тако људско трпљење живота
 расте једино из наде у неко боље,
 из кратковиде наде у ма-какво-боље.
 Одавно је за људе таква нада у такав бољитак,
 постала оно што је риби вода.
 Било која, ма-каква-вода.
 Ако нађеш неку заједницу,
 друштво, групу, удружење клан, дружину, племе,
 ма како сабране људе,
 који би и чули и прихватили твоје наговорање,
 и који би, тако наговорени, пристали да се сместа обезнаде
 од сваког лажибољитка,
 као што се перу руке од машинског уља, теста или крви,
 сасвим је поуздано да ни они,
 иако би то некако и чули,
 и споља потпуно прихватили,
 јер ето их, видиш ли их, гледај како ти здушно,
 као један,
 климају главама, хоћемо, равни, хоћемо, хоћемо...
 – али знај да те ни они, присташе твоје возљубљене,
 иако би то од срца до пете хтели,
 сасвим добровољно, својевољно, драговољно,
 ипак те тако згомилани – не могу разумети.
 Једнообразни житељи људињака,
 претворени у честице једноумне и јадноумне светине,
 не могу колективно појмити никав позив
 на суштинско духовно покретање.
 – било у ком облику да им је тај позив упућен.
 Као што ни чопор паса,
 ма колико жустро махали реповима очекујући да омасте свој
 керећи брк, не може тако чопоративно бити дресиран,

не може у тој згомиланости бити чему научен,
као што не могу разумети Бахову фугу.
Људоид у светини не може ни замислити
да би и том скврченом,
никад проклијалом, том закржљалом духовношћу,
коју по неизбежном људском усуду и он носи у себи,
да би се ипак некако могло проходати пропланцима мисли.
Макар и клецаво, али заиста проходати
и заиста слободно ходати, заиста, заиста, заиста ...
Њима би се чинило,
тако би то они чули
– да им казујеш причу о сабласном дрвећу.
То је неко што, прича се, ноћу хода по зачараној шуми.
Чак и онај који је нешто школовања искусио,
преко своје, како каже – „ове тикве и ја сам какву школу
претурио“, у форми званој „дрво седи на дрвету“
– ипак и тај зна да дрво не хода.
Зато и јесте дрво.
Иза тог саборног климања, хоћемо, рави, хоћемо, хоћемо...
твој би наговор за њих био
један фантастичан,
један сасвим детињаст позив
да постану становници бајке;
овај наш рави, браца мој, оно...не кажем... – добар неки чова,
кô врућ лебац, ал' кô да му бре пофали нека даска, мош' бит' и две;
па јес', брале, измеђ' мудрака и луде сам ти једно длаче бре, длакчица;
баш тако, буразере, јербо ти то очас пукне и баја ти пома' нита начисто;
онда га боље вала одма' затућ', што има мучит и себе и другу рају.
Ето, толико су дубоко, предубоко уронили
у океане задружних надања.
Већ се нараштајима и нараштајима
рађају као трпељиве мутаве рибе.
А ти их сад позиваш да изроне,
да полете,
да запевају.

Али они не могу ништа друго него,
 попут сваке рибе,
 начас искочити у плићак ваздуха,
 прогутати коју мушицу слободе,
 неког инсекта ситног смисла,
 и поново плуснути у дубине залудних надања.
 Не раздвајај залудне наде људи
 од њиховог јаловог трпљења.
 Ако то чиниш онда се и сам бавиш
 залудицама и јаловошћу.
 Надање у бољитак и трпљење умотани су једно у друго.
 Спојени су у људском живљењу
 као месо и купус у ономе
 што називамо сармом.

Да л' ми ти то постаде
 један неодлучни магарац?

Онај филозофско-философски?

Ил' мислиш да се ми остали претворисмо у магарце?

Ал' у оне обичне.

Здраво и право разумне.

У теглеће. У оне које зову и товарима.

Одједном, с оне друге стране, **ага од Зрцала** огласи се речју необично оштром, преком, скоро свадљивом, налик говору једног којег су дирнули у живу рану. Као квочка крила над својим пилићима, ага заштитнички рашири речи над својим ушећереним кофеинским кметовима, бивајући налик негдашњим руским племићима реформаторски расположеним, од чијих су превратничких идеја и књижевних кружока зазирали цареви, чије су поступке даноноћно надзирале уходе ОХРАНЕ, и који, уколико предуго истрајаваху у својим младалачким „нихилистичким лудо-ријама“ – онда јесу сазревали и старили, а многи и остарили и престарели и умирали по леденим сибирским казаматама Његове Императорске Светлости, самодршца све Русије и још понечег около и наоколо Русије.

Годинама проповедаш да спољашња слобода
 јесте помирљиво и безнадежно трпљење
 неизбежних животних спутаности.
 Једно спокојно трпљење
 неотклоњивих осујећења нашег постојања.
 Свесна патња
 пред неминовним људским ограничењима.
 Годинама ти је то,
 и само то – била слобода, спољашња слобода.

Чује га, чује се. Гласно цокће, бреца се. Види га, види се, види агу како одрично мрда његовом, Скерловом, главом, одмахује лево-десно, и десно-ле..., и брзим напред-назад, и назад-нап... клатњама десног кажипрста, Михајлу пред огледалом то јесте леви, дакле, кратким претећим **но-но** покретима опет запосленог прста, оног често неком и судбинског прста, перст судбџ, **палец указательный, Zeigefinger, forefinger, indice, index digitus** – и управо тако, **индикативно**, тај прст – за којим, као пиштољџија Дивљег Запада за револвером, најрадије посежу извесне *vires majores* (јер *vis major* јесте најчешћи еуфемизам којим кукавне душе заклањају разноразне белосветске силџије), оне силе која бога не моле јер су себи и другима испале толико веелекике да и на њега, и на богу, гледају с висине – и тај указательный палец, својим махањем, најавио је Михајлу Миши Скерлу **неочекивану** гошћу – **препирку**.

Слобода ти је била, магарче, још кол'ко јутрос,
 свесна помирџност с непрџлазношћу граница.
 Слобода ти је била, магаре мудрољубиво,
 била ти је добровољно прихватање непрџлазних међа,
 оних које нам неумољиво намеће само бивање по себи.
 Дакле – безнадежно непрџлазних међа.
Безнадежно!

Наилазак ове препирке за Скерла испаде *неочекиван*. Али то је због неприкладног тренутка и још неприкладнијег места на којем, овако ненадано, препирка настаје, а не што Михајло није наклоњен спорењу са самим собом. Напротив. Временом је постао веома склон оваквим *саморасправама* – тако је он назвао оно што ми именујемо *ауто-дискусијама*. Та склоност ка свакодневном покретању и дугом учествовању у измаштаним дебатама, већ му је прерасла и у опсесивну потребу. Тако и сам мисли: *Скоро као да сам постао опседнут* – само што му ово „скоро“ можда више и није на месту – *скоро као да сам некако... , како ли оно? ...некако ...неко ...како оно... – да! – затрављен, готово па затрављен* – али можда не „готово па...“, другачије речено – не само „*тек што није затрављен*“ (где му то „...*трављен*“ ваљда значи: остати без своје воље попут траве коју повија и најмањи дашак ветра?), него заправо **јесте**, већ дуго јесте, зна то и он, зна да је посве **обузет** – *тако би то ујна, стара би моја ујна, рекла: тебе су ми, синко мили, чарањем каки'м, црном враџбином, враг и' све црни однио, малтене те ето па затравили*. Можда и јесу, али не „*малтене*“, никако „*малтене затрављен*“, него, како изгледа – **потпуно**, зна и он, само не жели то себи сасвим признати, не признаје како је до крајњег краја, нема где више, ето се и сам цар леђима ослонио о дувар, стиснуо се, креч му убелио рухо свилено, сасвим је већ опседнут свакодневним покретањем полемика које настају, одвијају се и окончавају искључиво унутар њега.

Кол'ко си пута о томе њакао, товари мудрољубља.

Уши су ми већ отпале.

Без **непрелазних** граница, тако си то,

без граница, рекао си,

бива само оно што не бива.

То и даље стоји.

Живот је споља извргнут

нужним ограничењима.

То зна и онај који је нешто школовања,
 како рекох, преко „тикве отурио“,
 седећи као „дрво на дрвету“.
 Али није реч о дрвету,
 за дрво и не треба школа.
 Зато сачекај мало, почекај трен,
 почуј прво други разлог због којег
 ниједно људско створење
 не може без надања у бољ...

Да почујем
 „прво-друго“?

Шта ти је то, товаре мудрољубиви?

То првдруго?

Ил' другпрво?

Небулоза!

Парадокс!

Крчкаш ми ту неке сармице апсурда
 и позиваш, како ми изгледа,
 на потпуно напуштање идеје безнадежности.

Да л' се то можда,

у име твог, ваљда мислиш укусног,

а по мени логички сасвим нејестивог листа киселог купуса,

у име тог разлога што је дуго лежао у расолу

лажних очекивања,

па се раскиселио, преврео, омекшао,

и сад нам у њега, тако гњецавог,

ваља опет умотати млевену наду.

Опет се почети чему надати?

Надати се лажном?

Откуд ти је сад бануло то надање?

То је одувек била слуђеност.

Задружна залуђеност.

Опијум жа маше, синовче,

како је шушкетао чукундеда Карло,

опијум жа маше...

„нема се где више,
ето се и сам цар
леђима ослонио о дувар измаштаних дебата“

У својим саморасправама Скерл се служи оригиналном, тако мисли – методом *унутрашњег дијалога*. Унутар њега, кад год му спољашње прилике допусте, зачиње се парница између једног десног и једног левог ЈА, спор у којем би десни ЈА требало да заступа његов дух, односно, како је то он доживљавао – њега **самог**, оног самосвесног, оумљеног појединца, каквим себе већ одавно одређује, а леви ЈА његову душу, односно – претежно осећајно и друштвено биће у њему, онај део њега који је, иако више разумом, а мање срцем, и мада само до колена, ипак угазио у бару колективних уверења – дакле, леви ЈА јесте одветник оног дела његове психе што – како би Скерл рекао – гацали, гаца по задружном МИ као за врбицу упарађено детенце по пролећној локвици, дакле – заступа уму његовом непомирљивог супарника. Све у зависности од унутрашњих Скерлових стања, која, опет, бејашу одређена тренутном ширином расцепа између рационалног **ЈА^{ЈА}** и афективног **ЈА^{МИ}** – тон аутодискусија протезао се од пристојне расправе, преко горљивог претресања и страсних објашњења, до жучног спорења и безобзирне препирке.

Ал' чему би се то,
чак и да се нисмо нагуталу било каквог задружног
опијума, чак и да нисмо бандоглави идеолошки магарци,
чему би се заиста могли надати?
Да л' томе да се нужне границе можда и могу прећи?
Ил' макар кол'ко-тол'ко проширити?
Да макар продишемо.
Да л' се то одједном у теби преломило,
па из тог прелома кô скршена кост из отворене ране

сад штрчи неки сломљени увид по којем се
непорецива спутаност људског постојања
можда некако и може избећи?

Да л' то говориш како би,
до последњег даха,
требало остати мува пуне наде?
Биће што полетно удара ли, удара,
главом мувљом
о непробојна стакла бивања.

Није на људима
да бирају: би ли?
или – не би ли?

Они су рибе у океану надања.

Нема им куд из океана.

А ти би хтео да им тај океан попијеш
не би ли их оставио на сувом.

Нити рибе могу живети на сувом,
нити је теби могуће исушити им тај океан.

О томе казује онај други,
онај унутрашњи разлог...

Други?

Онај првдруги?

Зар ти је тај утемељен на тако јефтиној,
на тако суманутој метафори,
по којој ме видиш кô неког што би да полоче океан?

*„зачиње се парница између
десног и левог ЈА“*

Вероватно бројни узроци произведоше Скерлову опседнутост *аутодискусијама*. Можда и безбројни. Кад би је састављало, уместо *лакомислености* и *брзоплетости*, омиљене чељади *незнања*, кад би је писало *умеће* и *промишленост*, можда би нам се указала као недогледна свака листа вероватних разлога и могућих узрока из којих се беше

зачело, а потом понављало и понављало једно понашање. Испрва тегобно, мучно, „мука једна“, све док није прерасло у тешко искорењиву, „двјије муке“ тешку, претешку **навику**. Увек некако испадне, а нико још не зна како, да ниједан узрочни скуп није сагледив до краја. Иза „Великог праска“, иза „дрних рупа“ пуца и пршти недогледност. Најмање органеле телесних ћелија, и најситније честице атома, спремне су се бесконачно и недокучиво растакати и расипати. Ни умови акролога, обучагани да узлете до највишег, да зароне до најдубљег, до крајњег, а вођени уверењем да *крајњег (ἀκροϛ)* мора бити, не стижу до последњег члана тог низа – до последњег могућег узрока, који би по временском следу заправо био почетни, онај првобитни покретач, једно неоспориво прапочело. По овоме би и каузална листа неке стечене навике морала бити бескрајна. И ма колико би стрпљења и воље трошили на такав списак, скуп разлога би се изнова и изнова указивао као сабран од мноштва подскупова и њихових подскупова, и њихових-њихових под-под-скупова. Појављивао би се као бесконачно сложен, као исто онолико несагледиво *компликован*, неко би рекао: *запетљан, замршен* – колико је замршено и запетљано постојање сваког људског бића.

Узрок због којег људско надање у бољитак,
у неки општи,
неодређен,
магловит бољитак,
узрок по којем, осим што је неисцрпно,
надање људи јесте и неизбежно,
односно,
онај други разлог који додатно потврђује
бескорисност сваког позива људима
да одбаце све наде у извана обећано,
који утврђује јаловост свих наговора
да се одбаци једно подметнуто надање,

које им је увек успешно бива потурено,
 – јер је увек жудно и слепо очекивано,
 узрок ништавности сваког наговорања људи
 да одбаце једно надринадање у спољашње боље
 – јесте неуклоњива унутрашња потреба разумног створа
 да постојању,
 и свом
 и туђем
 и сваком
 и свачијем

Смисао? – тражи и нађе смисао.

Постојања смисао?

И баш овим омамљеним житељима људињака, кажеш,
 дошло да га траже?

Да овако слуђени откривају разлоге

свог неурачунљивог живуцкања,

сврху свог таворења у тотално ћудљивој спољашњости?

А по теби ваљда већ и открише да смисао почива

у том ку-ку-кукавном надању.

Spero (ку-куу мене), *ergo – sum*. Спољашње постојање,
 свих живих створења,
 јесте и мора бити условљено.

Ограничено је разноврсним нужностима опстанка,
 спутано неминовним потрепштинама,
 стиснуто међама времена и простора.

Али таква условљеност,

стање једне трајне неслободе,

не мора важити за унутрашње постојање.

То је оно које се не збива у голом споља,

то јесте једно бити које вањштина не дотиче,

које ниједно око не опажа,

ниједан нос не нањуши.

Сад ће неко помислити

како му кожа и коса

имају доживотно робовати спољашњем,

ал' му зато јетрица и крај ње бубрези,

тако ће закључити,
 имају уживати у некој унутрашњој слободи,
 брчкати се у тој унутарњој слободици
 кô џига и ти бубци
 у каквом лоју.

„Помислити“ је овде велика реч.
 Иза таквог „закључка“
 не би стајало мишљење,
 него много шта томе супротно.
 Или просто – твоја проста спрдачина.
 Ово унутрашње није докучиво не само оком,
 већ ни анатомским скалпелом.
 Није приступачно ниједном спољашњем погледу,
 ма каквим се микроскопима, макроскопима,
 телескопима, спектроскопима, биоскопима,
 ма каквим се физичким *скопоскопима* тај увид служио.
 Ово унутрашње је онострано спрам *спољашњег*
 онако како се живот налази с оне стране материје.
 У фантастичној описанији „пута у средиште“ Земље,
 Жил Верн замишља како се у нашој планети,
 која је тек честица Сунца,
 налази још једно стварно Сунце,
 и оно се „креће“ неким унутрашњим птоломејским небом.
 Буквална фантазија,
 мада бих је ја назвао буквастом,
 дакле, таква је машта тусту кокошку,
 ону која бејаше снела јаје,
 замислила како се потом усељава у то мало јаје
 као пуж у своју кућу.
 Поменуто унутрашње не ваља тако замишљати.
 Буквално. Буквасто.
 Крпачити га од материје и предметности,
 градити неке бесмислене и безвредне колаже.
 Произвољно ређати ствар на ствар,
 објекат на објекат,
 као што су деца некад слагала дрвене,

а данас спајају пластичне „коцке“.
 Поменуто унутрашње је нестварно, налик је животу.
 Живот јесте у стварној материји, то знамо,
 али у њој је недокучив, невидљив, неиздвојив.
 Не може се одвојити од материје,
 извадити из ње и показати окупљеном публици,
 као што из тела ваде орган,
 видите колеге, то вам је аорта,
 или клип из мотора који је „пролуп'о , да му нану нанину...“
 Живота има само зато што унутар материје
 има своје не-стварно,
 што има своју над-стварну структуру,
 има своје не-материјално небо
 по којем се креће нека звезда живота,
 где закономерно излази и залази
 једно неопипљиво, невидљиво органско сунце.

„замршено је, запетљано,
 постојање бића људских“

Људи, иако данас мисле да се свет безгранично протеже, и да је временски бесконачан, и даље могу живети, налик својим препотопним и старовековним прецима, само у једном, простором и трајањем **омеђеном постојању**. Све међе људског бивања, све границе појединачног и све границе заједничког, дакле, било индивидуалног, било колективног, повлаче се оним што неки филозофи, можда и најтачније – називају: *довољним разлогом*. Колико таквих *разлога* одређује неку ствар или појаву, однос или осећање, јесте предмет неисцрпних научних расправа и лаичких надбрбљавања. Међутим, Скерл је својевремено дошао до уверења, и једно време то уверење проповедао под именом **ЗАКОН МАЛОГ БРОЈА**, по којем се са **три** узрока, или свега

три разлога, може објаснити и описати све што постоји. Три су мере, тако је говорио, свет у којем живимо је тродимензионалан, **ахбхс**, зато и *довољних разлога* за егзистенцију било чега у васиони, не треба бити више од **три**. Све што је четврто за човека јесте сувишно, казивао је, то је замлаћивање доконих. Замлаћивањем се, пријатељи моји, баве замлате, то су вам они што млате празну сламу. То више не разумемо, каза, јер нико од нас није ни видео млатило којим се некад вршило жито. Ко уопште и зна шта је *вршити*, каза – шта је *то* одвајати зрно пшенице од њене стабљике. Зрно ће постати брашно, каже, брашно ће бити хлеб, каже, и биће погача. Биће за неког, као и увек, тако је знао да казује, биће и 'леба преко погаче, а стабљика има постати слама. Празна слама, пријатељи, сламчица шупљикава, алатка сркутана и сркутанки.

Дакле, послушавши не нас но самог Скерла, као довољна навешћемо **три** узрока његове опсесивне склоности ка аутодискусијама. Они су искрснули у његовом животу као нешто неразлучиво заплетено, и ма колико их желели изложити оделито, и око тога се искрено потрудити, они се сами од себе имају преплитати и међусобно условљавати, производећи један другог, и други трећег, и трећи првог, и први другог, и други тре... итд. итд. итд.

Какав ти је то живот „с оне стране“ материје?

Је л' неки вечни?

Онострано трајање у царству божјем?

Тамо где нам све има бити исто као и „с ове стране“.

Хранићемо се,

појити,

а можда, кришом од фригидног божјег ока,

понекад се с неким помиловати,

удвоје се порадовати,

ал' свакако се здраво знојити,

шмркати и прдети,

и све то весело чинити у вјеки вјекова.
 Нема болести, старења, пропадања,
 смрти, кредита, избора и реизбора.
 То ли ти је тај живот с оне стране материје?
 Нека вечна бања?

То је бајка.

Има врло различите наслове:

ВРТ ЕДЕНСКИ,

ПОЉА ЈЕЛИСЕЈСКА,

ЦЕНЕТ,

РАЈ,

понекад и НИРВАНА,

али поднаслов јој је увек исти – СТРАХ ОД СМРТИ.

Али не мислим на *такво*, у име надуцкања измаштано,
 од чистих снова испредено *рајско постојање*,
 него на овај живи, овај усред стварности сручен,
 овај пропадању изручен живот,
 овај којим се заиста знојимо и ветрове пуштамо,
 баш тај јесте с *оне стране* чисте материје,
оностран је спрам голог физичког постојања.

Јер живот није,

како већина лако, олако мисли

физичка – него *метафизичка* појава.

Живот опкорачује све физичко, наткриљује га,
 као што горостасно дрво својим гордим вертикалама
 надвиси плитке хоризонтале корена.

И живо и неживо, и органско и анорганско,
 саздано је од атома и молекула, од електрона и јона,
 од елемената и једињења, од синтеза и оксидација
 и акција и реакција – али све те,
 као и сваке друге подударности и сличности
 између животног и беживотног,
 сасвим се исцрпљују у *спољашњем*.

У оном докучивом моћним *скопоскопима*.

А све неслично и неједнако

све оне суштинске разлике
 између живота и оног што живот ни по чему није
 леже у једном *унутрашњем*
 које неживој материји остаје заувек недодирљиво.
 Као неко зверче у свом добро скривеном,
 у неприступачном,
 у тајновитом скровишту – живи живот.
 Живи један живи живот.
 И протони и неутрони,
 и акције и реакције,
 и мућкај и бућкај,
 и гради и разгради
 – али још од Хермеса Трисмегистоса
 и Теофрастуса Бомбастуса Парацелзуса,
 од Емануела Сведенборга и Франца Месмера
 до Френсиса Крика и Џејмса Вотсона,
 нико још није успео открити то скровиште,
 допрети до најдубљих тајни ложе живота.
 Нико није успео споља, ван живота,
 протумачити, истолковати, а камоли произвести живот.
 Живот некако недокучиво,
 верујем заувек недокучиво,
 произилази из самог живота, и само из живота.
 Из своје недодирљиве *унутрашњости*.
 Као у штафетној трци,
 где атлетичари један другом предају палицу,
 живот се дотура само од једног живог до другог.
 Родитељ га предаје потомку онако како ће га овај
 прапотомку, као што и њему, родитељу,
 живот беше предао прародитељ,
 а овом његов родитељ и пра-пра-родитељ.
 Ко испусти палицу,
 ко прекине низ,
 ко штафету на циљ не донесе – дисквалификује се.
 Дисквалификовано је оно што нема својства,

што је остало без квалитета, без каквоће,
 дакле – оно што више не бива по својој бити,
 по битном.
 Оно што је од једног нешто
 постало као неко ништа.
 Спољашњост свих ствари,
 свих ствари које имају спољашњост,
 дакле, свих предмета и појава – увек остаје нешто.
 Ако ствар за људе изгуби неку, да кажем – употребну
 вредност, сврсисходност,
 постаће полупрерађевина или сировина,
 археолошки артефакт, успомена.
 Дакле, има и даље бити нешто.
 Једино по унутрашњем, по суштом,
 ако се унутрашње поседује па онда се изгуби,
 биће се има претворити у ништа.
 Живот је непрестано у таквој штафетној трци.
 Одвија се између бивања битног и голог бити,
 између унутрашњег нечега и спољашњег свачега,
 односно, између унутаршњег нечег и ничег.

„нико од нас
 није ни видео млатило“

Можда би сам Скерл, као оно што је за појаву његове самополемичке опсесије било *п р в о*, прогласио дуго времена стицану потребу његовог ума (он би рекао: мој дуго усвајан и одавно усвојен духовни порив) да се кроз дијалоге непрестано гради и дограђује сопствени *поглед на свет*; да се лични, најличнији *weltanschauung* увек изнова износи на поприште дискурзивних, дакле, аргументованих мисли, на поприште разумним, логичним и на научним доказима утемељених расправа.

Скоро целу деценију грађен је његов *weltanschauung*. *Отворени ум*, тако је себе доживљавао, непрестано му је дограђивао *поглед на свет*, попут мрав̄а што стално проширују и учвршћују наизглед крхко, урушиво здање мравињака. Обилно је удовољавао пориву духа хранећи га својом и туђом умношћу. За лично **оумљење**, драги пријатељи, потребне су умне претече и такви компањони. Требају нам учитељи и партнери, казао би, као што биљка иште зраке Сунце. Иште пламен ове живе звезде од чије светлости справља храну и за себе и за свет. Да би постали умни, каже, мора нас обасјати умност других, бивших и садашњих, знаних и незнаних, великих и малих. Морамо јести, каже, и појести њихове идеје као што су наши троглодитски прародитељи, отварајући притесаним каменом лобању покојника као презрелу бундеву, јели мозак преминулог претка. Зар да муком и одважношћу стицана мудрост праотачка, сад буде неповратно изгубљена, то они помишљаху – казиваће Скерл, зар да толика памет, смотреност и видовитост буду упропашћене због таквог злосрећног инцидента као што је смрт? Ако не у оном што нам је д^иђ^{ед} спознао, тако мишљаху – казао би, и што је запамтио овим мозгом који му сиров једемо, рекоше, онда можда у оном што му очи видеше а превидеше, у неком зачетом, али још нерођеном искуству, то мишљаху, можда ту лежи увид који је праотац пропустио, рекоше, испустио га као огњило, тако имају, каже, рећи – као огњило у мрклом мраку, и ту сад неоткривена лежи тајна умећа којим се може избећи ова непријатна, то мишљаху, каза, ова црна, рећи ће, ова злокобна случајност – **смрт**.

И тако, малтене пуну деценију, Скерлова умност редовно је храњена препуним пладњевима широких дискусија служеним као хладно предјело, па млаким али сочним дебатама, и пикантно зачињеним наресцима расправа, па врућим, мрсним препиркама, некад врелим, преврелим,

пушило се то, требало је после дуго дувати да се језик охладити, да се опорави, припреми за свеже наступајуће, живе полемике, још сирове, прокрвљене попут бифтека *a la tartare*, а потом и за слаткоречиве дезерте помирљивих дијалога.

Гледао сам ја ту палицу
 како испада такмичарима из руку.
 Видех како се претварају у једно атлетско ништа.
 Живот се у целини још увек држи,
 још је у трци,
 иако су многе његове екипе одавно дисквалификоване.
 Проричу да се то једном има деситити
 и са животом уопште.
 Нешто ће се, кажу, охладити или преграјати,
 сажети или експлодирати.
 Немани катаклизме и ентропије вечно прете.
 Ал' дотле, све док има каквог-таквог живота,
 то што га има,
 и то што се живот изводи из самог себе,
 из једне споља недокучиве унутрашњости,
 не чини га слободним од спољашњег
 кô што ни оно стабло,
 ма кол'ко да је надвисило свој корен
 не може без корена.
 Заправо, све док има корена,
 живог корена
 – биће и стабла.
 Макар младице,
 шибљике која расте и надраста куси пањ,
 ил' какво дебло опржено громом.
 То унутрашње живота, ако га има,
 нимало није слободно од спољашњег у којем јесте.
 Није независно ни од оног једноставног једињења
 којег хемичари означавају као H₂O.

Буде ли ми три дана
 ускраћен приступ том једињењу
 мој живот има нестати.

Зашто чекати три дана?
 Може то и за десетак минута.
 Само није у питању једињење него елемент – O₂.
 Али није ни казано
 да живот на такав начин јесте независан.
 Напротив,
 речено је да спољашње постојање живих створења
 јесте и мора бити условљено.
 Ограничено је много чим неопходним за опстанак,
 притешњено је међама времена и простора
 као звер упала у ступицу.
 Али речено је да таква условљеност,
 стање трајне неслободе,
 не мора важити за једно унутрашње постојање.
 А сад појашњавам да то унутрашње јесте
 једно унутрашње-унутар-унутрашњег.
 То је оно што може постојати
 с оне стране живота,
 као што живот бива с оне стране материје.
 За једно такво унутрашње-унутрашњег
 могуће је слободно постојање.

Наравно,
 ако би тог,
 унутрашње-унутрашњег – било.
 Ако би га било као нечег
 што ваљда живи унутар живог.
 Кô какав паразит, шта ли?
 Нешто чему би сам живот био домаћин.

Средина.
 Пре средина
 него домаћин.
 Живот се одвија у средини.
 Природа је средина,
 оно *спољашње* у којем може бити живота.
 А кад га има онда живот јесте природи оно унутрашње.

Исто тако,
 за унутрашње-унутрашњег,
 кад га има,
 живот јесте средина.
 Нешто њему *спољашње*.

А у том скровишту
 унутар скровишта,
 у тој јазбини унутар јазбине,
 претпостављам да ту
 борави сама душа?

Душа је мени као једно зверче
 које борави у најдубљој ложи живота.
 То није нити душа хришћана,
 нити будиста
 нити само људска,
 чак ни само животињска
 Она је сила којом се живо,
 макар по најједноставнијим осетима,
 по најбезазленијим осећајима,
 по дрхтају листа
 – разликује од неживог. *Vis vitalis*.
 Док у једном унутрашње-унутрашњем,
 у једном недокучивом,
 нестварно нестварном језгру живота,
 може боравити само чисти дух.
 Живот је средина у којој може постојати дух,
 као што је природа средина у којој постоји живот.
 И као што је живот оно иза *физиса*, иза физике,
 с оне стране физичког, биће *метафизичко*,
 тако дух мора бити оно иза *биоса*,
 с оне стране биотичког, биће *метабиотичко*.
 И само то *метабиотичко*,
 оно које опкорачује сав живот, наткриљује га,
 као што се горостасно дрво својим вертикалама
 узвиси над хоризонталама корена,
 само дух људски,
 на такав начин *оностран* спрам свега,

и свега *спољашњег*, само чисти дух,
у целој овој васиони,
може бити *потпуно* слободан.
А како *потпуна* слобода
заправо јесте једина *могућа* слобода,
отуда дух јесте *једино* место на свету
на којем слободе уопште и може бити.

*„деценију је умност градила weltanschauung
као што биљка од зракā Сунца гради цвет,
а овај дозрева у плод“*

А онда... – то увек изненади. Буде неочекивано. Све затекне неспремне. Мада је било наговештаја: променило се лето; зима није личила на себе; пој птица се касно јављао и раније замирао; дрвећу се набирала кора јер се уврташе око себе не би ли искочило из сопственог корења и негде умакло; потоци су другачије извирали, другде утицали, нестајали; земља би, уз потмулу жеку, као да се стреса од студени, од зле слутње, одједном задрхтала, увек у невреме, након поноћи, пред зору, у глуве, у слепе, у аветињске сате. Па ипак то увек изненади. Све затекне неспремне. А било је много знакова. Премного. Једино још Сунце није наговештавало промену тако што би каткад излазило на другој страни света, не некој наопакој.

А онда, у доба аветињско, у сабласно време, у невреме, би пролом и би трус и би мрак и жека страшна, несносна, и кад је свануло – свањивало је на кривој страни света. На погрешној. Толико погрешној да погрешнија није ни могућа – на одвајкада мрачном, хладном северу који се управо руди од јутарњег руменила. Овако ли почиње оно извикано, с надом стрепећом чекано уништење? Пропаст

света? *Леле б'е, ће да бидне пропас' свецка? Ма нек пропа'не, б'е братко, и ни'е си нека штета;* штекћу нехајно лисци под гроздом на висини, под оним, кажу – „киселим“, а рујно им се, сочно зрневље, огледа у дрхтавој сузи накупљеној у дну ока; *јој батке, ев' ће цел' свет да растепа мутна вода – ма нек' тепа, братко б'е, и ни'е си нека шкода;* Неки^ј ће свемир^ј поново^ј да нас роди^ј, макар^ј слепог лица^ј – теши се, теши канаринац прикљештен преврнутом крлетком. И би јутро, и би вече, дан први. И видје Ђаво да јест добро све што начини, све што рашчини. Слом. Катаклизма. И онда почину Ђаво од свијех својијех дјела, и захрка над свијетом рашчињеним, раствореним кô над огњиштем разваљеним, разграђеним. Све се пуши, дими, јер докле дим докучи, а то је до неба, брате наш Мани – све јесте ђавоље.

Наравно, ако ти тај чисти дух није оно што се ноћу вуцара по готским романима, звекеће ланцима по ходницима замкова претворених у хотеле, и бива призивано на спиритистичким сеансама, – те васељенске слободе још би и могло бити. Могло би, кажем, бити те слободице ако би тог онострано-оностраног, тог метафизичког којег ти машта степенује у метабиотичко, тог што си квадрирао у неко метафизичко **на** метабиотичко – заправо то је већ куб, то је физичко **на** метафизичко **на** метабиотичко – ако би се тог кубизираног постојања заиста негде могло наћи онда би се можда могло наћи и твог слободног стања.

Зашто „могло“?

Па има га.

Има га код људи.

У ономе што сматрамо да јесте *homo sapiens*.

Односно, у томе га може бити.
 И само га у томе и може бити.
 Све друго што живи,
 живи једино својом вањштином.
 Мрда, врда, лази кроз спољашњи свет,
 настаје и нестаје у њему,
 раствара се у зрнца нечег,
 у честице скоро ничег,
 у оно замало-па-ништа из којег је и настало.
 Сви људи, или барем већина,
 можда у данашњем људињаку тек мањина,
 скоро нико,
 али постоје неки људи, барем неко,
 барем један од хиљаду, од милион,
homo sapiens sapiens
 – тај се рађа с могућношћу,
 макар и с најмањом,
 да свој разум,
 свој људски разум,
 употреби за једно постојање
 које се не окончава само у оном што му запрема тело
 и само у оном што му садржи душа,
 већ за једно бити које има да досегне битно,
 да доспе до какве-такве духовности,
 за бити које има да захвати макар иоле духа.

*„би пролом, и би трус,
 и мрак, и јека страшна“*

Кад опет сване, јер свануће, само што се то тада има
 збивати на југу или југозападу, свако ће јутро зора извири-
 вати на другом крају света као деца која се играју жмурке,
 и ако буде, осим Ђавола, било ког способног да увиђа, тај
 има увидети да Сунце јесте звезда (пречника 1.392.000 km)

сасвим на свом месту, али да тврда земља то више није. Земљицу црну више не држи место. Вулкани, ерупције, тектонски поремећаји, смицање континталних плоча, и ето где се онај комад коре планетарног качамака, који ће милионима година касније добити име Индија, откинуо од Антарктика и обрћући се и љуљајући – кренуо океаном на судар с Азијом. Ко то преживи, ко се искрца, има се затећи у животу супротном од живота. Од старог живота. Препотопног. Пре него што се проломило и захучало. *И тад видјех небо ново и земљу нову видјех* – вели ученик Исусов, рибара галилејског син, *све је ново, новит, НЕОС, неи, новое, пев, јер старо небо, прастаро; У почетку Елохим створи Небо и Земљу; оно небо првобитно, и прва нам она земља, они прођоше, то видјех, ишчезли као лањски снџег, пуф!, ни мора нигдје; А све воде сабра Елохим на једном мјесту и назва их: Море. И видје Елохим да јест добро.; нигдје га више, ни капи, гдје је?, нигдје га нема!* – тако се било приказало Јовану Зеведејеву на Патмосу (*Πάτμος*). Он вели да му се то „открило“, задеси га, каже, откровење (ΑΠΟΚΑΛΥΨΙΣ) на острву (34km²) **сред Егејског мора, усред**, а нигде, он каже „нигдје“ **пуф!** тог **мора** сињег, а све што се искрцало с оног комадића коре ено где се сад (*сад* = пре *толико* и *толико* милиоона година), у подножју нарастајућих Хималаја, другачије се храни, другачије спава, другачије буди. Оно је било месождер, ловило је тусту младунчад биљоједа, очњаци су то за узор, само шкљоцају, али сад брсти жилав бамбус, боље би дошао који секутић. Ово је љуштило банане, куњало, преживало, сад ваздан полугладно зверу у заседи вребајући неопрезног гмизавца, да му је барем оне коре жуте, сањари, слатке, бар комадић, макар и труле, док се папци преображавају у канце. Онај коме се буде дало, ко буде могао, умео – прилагодиће се. **Промена или пропаст; а кој' си на пропан'е, за тог си бре ич ни'е штета. Тај си б'е пропаде јер си па и дојде на свет такав – цел' пропадљив . Тако Дарвин & још један. Сер Чарлс Роберт & његов безимен самоук**

*б'е колега. Природна селекција (struggle for life) & јес' баш тако, братко б'е – тепање за остање. А пропасти – то може свако. То, и без сер Чарлса и његовог б'е-колеге, знамо сви. Ко не зна, ко мисли да неће, да никад неће – већ пропада. У суноврату је, а мисли да лети. Гле колико високо, баш високо, високо летим. А живот је кренуо ка нечем супротном. Ка себи супротном. И ускоро му то супротно, *mors, mortuus, мртво, мёртвую*, има му сести за трпезу живљења, приступити јој као најближи род. Ево и мене, каже та рођака, коса ми се нешто иступила, требало је то оклепати, обрусити, зато касним, и седа *насупрот* домаћину. *Насупрот*, на другом крају стола – али једна је то трпеза, сви ће за њом исту чорбу кусати. То знамо сви.*

Сад знамо.

Превртљиво је постојање.

По томе и јесте постојање.

Било се заборавило, сад се опет зна.

Сазнало се кад је у престоници Прусије почео падати један зид дуг и висок читав један век, век људски.

Почео ја падати и попут лавине затрпавати, као да затрпава мраве, милионе људских живота и судбина, и закопавати живе и мртве наде, и таква разочарања, усуде веселе и невеселе, мале и велике, вољне и невољне.

Пада и пада и пада, и затрпава ли, заувек затрпава, и ко зна када ће и да ли ће икада престати, да ли ће икада своју сенку високу, превисоку, потрошити.

Једино по духу
постојање може бити безусловно.
То значи ни са чим споља одређивано,
ни са чим вањским спутавано.
Заправо, мора бити такво
да би се живот Човека привео смислу.
Само у духу
који се одвезао од сваке вањштине,

као што неукротив курјак гризе и гризе и прогризе
 окрвављену брњицу, и умакне кротитељу,
 само преко потпуно слободног духа,
 моје се постојање има ородити
 са својим смислом.

Ородити се

– то је могуће само венчањем.

Свадбом.

То ти је оно са старим сватом,
 добрим кумом, и музикантима.

На тој свадби, то је јасно,
 младожења јесте дух.

Али – ко ли ти је млада у том браку
 у којем се има изродити смисао?

Подигни малкице тај свадбени вео
 да јој видимо лице.

Нема тог вела.

Све се види,

сви је виде,

и већ јесте речено – то је слобода.

Да би се родио смисао,

дух се мора венчати са слободом,

с апсолутном слободом.

Досезање такве унутрашње апсолутности,

апсолутности сопственог духа,

јесте једини могући смисао људског постојања.

И материја, и енергија, и живот,

и тело, и душа,

и сенке, и црви, и галаксије

– све има своје разлоге постојања.

И оно ујнино „свашта нешто, сине, врви свијетом“

има макар узрок, развој, трајање

– ако му још увек нисмо одредили,

а можда и нећемо – циљ, намену, сврху.

А дух,

једино дух

– поседује смисао постојања.

У васколикој васељени
 дух јесте једино место
 на којем се може населити смисао,
 као што је душа оно једино
 које може садржавати осећања,
 а тело једино што може запремати живот.
 Док оно што уједно јесте и бесмислено и безосећајно
 и беживотно – јесте ствар, мртва твар.
 То је материја која телу јесте
 тек градивни материјал,
 она вањштина у којој се живо тело оваплоћује
 као птић у гнезду.
 Опет, мртва материја & тело живо – јесу грађа душе.
 То су њени вањски елементи
 као што слојеви боја & распоред облика,
 јесу спољашњи елементи слике.
 Коначно, материја & тело & душа – јесу такви елементи духа,
 спољашњи су материјали
 и средства за грађу једне духовности,
 као што најпрефињенији инструмент & најобученија рука
 & најскладнија мелодија – јесу тек средства,
 племените сировине,
 од којих се танано и нестварно испреда
 ни са чим објашњива величанственост музике.
 Сврха тела јесте да живи.
 Ако је тело без своје сврхе
 онда је тек материја,
 беживотна ствар,
 мртва твар.
 Сведено је на свој материјал,
 као што се рушењем кућа сведе на хрпу цигала.
 Сврха душе јесте да осећа.
 Ако је душа лишена своје сврхе
 онда је сведена на своју разграђеност,
 на безосећајну, бездушну телесину.

Сврха духа јесте да осмишљава себе и свет.
 Ако је дух лишен своје сврхе,
 ако се развенчао са смислом,
 онда је сведен на свој безоблични, сирови материјал,
 на голо средство,
 на душевну бесмисленост,
 на телесну оскудност.
 Тиме се биће, којем судбина намени духовност,
 своди на скучено таворење,
 на духом сиромашно трајање,
 на живуцкање којим људско створење
 кад-тад запада у стања која психологија описује
 изразима депресија и фрустрација.
 То су савремени надимци оног што су Стари називали
 безвољношћу меланхолика или жучљивошћу колерика.
 Не могавши приметити спољашње узроке
 дубоке туге – код једног,
 и неуморне насртљивости – код другог,
 с правом су порекло тих стања
 смештали у нутрину људи,
 у оно што су називали карактерима.
 Кад би постојале матичне књиге карактера,
 као што постоје књиге рођених
 била би то најпопуларнија имена.
 Широм света у таквим крштеницама душе
 превладале би гђице Фрустрације и гђе Меланхолије.
 И свуда би по људињацима сретао оне
 који се одазивају на „госн Колерик“
 и „господичић Депресио“.
 А то можда већ важи и за многе душе Абориџана,
 и макар понеку за душу Бушмана,
 важи и за за душе оних чија наивна духовност
 доскора бејаше боравила у једном непомућеном,
 у троглодитском блаженству
 примитивног живљења.

*„јес' баи такѡ, б'е, братко,
тепѡње за остѡње“*

Ријетко у почелу бијаше опажао те напуклине туђења. Цјеловита стијена, стамена, чврста, прсла би, пукла, при крајку. Мало. Ситно. Окрунила се. И понеко парче, парампарче, закотрљао би се ван њене сјенке. Туђило се.

А онда му је, преко ноћи, зијевнуло наред стијене. Руку пружи, цијела му до рамена ишчезну. Сваке се ноћи нови процијеп отвори. Затрпавао их рјечју, и благом и златном и најзлатнијом – ал' гдје ће ријеч бездан затрпати. И мало по мало цијела цијелцата човјека, и то видје, има нестати као у туђем, као туђег, у процијепу родне, најрође није стијене. А хоће нестати, помисли, и ево нестаје, види, и тако нестане, сјећа се, човјека међу људима, ишчезнуће лако, олако ишчезава, прелако ми, сјети се, човјек ишчезну.

Сјутра је кроз процијепе покуљао мрки дим. Бијеше густ, тмаст, прекрио би васцијелу громаду као плитко, као најплиће небо. Крај се стјеновити са крајем стјеновитим више видио није. Туђили се крајци као туђи.

А онда, у једну поноћ, у глуво доба, у час аветињски, стијена се сва распуче од силовита праска. Разминуше се отуђени крајеви на даљине непрелазне. Бјеху били своји, својта, два ока у глави, а посташе неспојиви. Туђин гледа туђина.

Потом видје како се неповратно раздвајаху области познанства, видје гдје се заувјек свијетом удаљаваху раскомадани предјели блискости. И најпослије видје оно што му око никад прије не бијаше доживјело: проламаху се и цијепяху цијели континенти људскости. И видје да је човјек човјеку медвјед. Јер човјек стаде режати на човјека као што из брлога својег режи звијер на звијер другу кад јој бане на улаз јазбине.

Овако је некад могло почињати житије каквог свеца. Тако би могла почињати, можда и хоће, нека будућа хагиографија. Ако тако буде онда се апокалиптичним опсима има казивати да су неке новонастале околности, као какве непрелазне дубодолине, заувек издробиле заједништво, испресецале пријатељства, затомиле присност, разориле блискост. Али хагиографије се више не пишу, још мање читају, па је прихватљивије (*плаузибилније*) казати, што за речи увек значи *разумљивије*, да се Скерлов *поглед на свет*, као и *weltanschauung* њему сличних, одједном нашао на одвојеним, на све стране разбацаним крпцама постојања. Они се (*скерлежијанци* – тако су их више шаљиво него озбиљно називали, били су једна малобројна и неформална група, која се, попут путника на аутобуском стајалишту, састајала више насумично и спонтано, него циљано и договорено, а њени нестални чланови имали су разнородне, чак и супротстављене ставове о свему и свачему. Једино што их је повезивало била је одбојност према сваком облику *колективизма*, под којим су они подразумевали чак и чланство у удружењу риболоваца или у клубу љубитеља папагаја. Под заједничко име, *скерлежијанци*, сврставало их је само то што су прихватили, и користили Скерлову терминологију и његову поделу на „задружно мњење и урбаноидно таворење“, с једне, и „слободно мишљење и такво трајање“, са друге стране, поделу на обезумљене људе, на људане, житеље људињака, и на самосвесног, оумљеног Човека, слободног Чову – каквим је свако од њих себе сматрао.) и пре него што се континент европског комунизма покренуо, пре но што се распао, и сасвим потонуо, они се, и то својом одлуком, својевољно (тако мислише), већ бејаху нешто одмакли, мало одвојили, изопштили из вреве колективног бивања. Тек толико да их гомила не загуши, да их не загуши, да им не „мирише“, да не воња, да мало продишу. (Скерл се још одавно, а одавно смо то и поменули, сасвим одмакао од политике. Прво од политике. Аристократски се удаљио, тако је говорио, измакао се, одмакао, „попут племића од банде мусавих

простака“. Јесам – баш племићки, мислио је тада задовољно, пре-задовољно, гроф сам у „људињаку“, камелеон аристократски, човек сам међу људима, онај који никада нити има да бира, нити ће бити биран.) А онда, нагло захваћени епохалним струјањима, а бивајући тек површно (и сами се изненадише колико слабо), сасвим-сасвим овлаш привезани за менења већине, лако се развејаше, одвише лако, попут семена презрелог плода, откинуше се мишљењем од колективног „континента“ на који тад беху нагртале, као некад фукара досељеничка на обале Новог света, искрцаваху се масе савремених тривијалности, нигде им краја и конца. И сад се, као изненада отпале честице некад јединственог, „целовитог“ тла (тима од малена беху задојени, у „то“ убеђивани, на све „то“ наговарани: *liberté, egalite, fraternite, egalite, fraternite, fraternite, fraternite...*; после ће увидети, не сви, никад сви, таква је природа искуства, не даје се сваком, увидеће да „трубљењем“ о тобожњој целовитости, о братству и јединству људског рода, *gens una sumus*, почиње прво поглавље, тако казиваху – сваке утопије. *Братство људи (Brotherhood of Men)*, то одскора опет знамо, најближи је род бићима као што су Црвенкапе, Пепељуге и сорте распеваних патуљака.) сад се етогибају попут оних комадића континенталног качамака, лелујају се љуске орахове ка неким странама света које ће други тек пронаћи, *Terra!Terra!*, или их можда управо напуштају, *Θαλαττα! Θαλαττα!* – ко ће свету угодити. Пловидба ка питај-бога-чему некако и иде, тако данима, и година се која већ накупила, али управо се љушти једина преостала банана, последње глође ребарце, ваља нешто обратити, уловити, где ли је та Азија, где су Хималаји, вредни ли су толиког чекања. Ако се плови, ако смо на пустом мору, онда и *брати* и *ловити* не значи друго до *рибарити*. Бацајте те мреже из руку својих, 'о аласи галилејски, не дангубите с оним што се притајило у мутној води, но пођите за мном и учинићу вас рибарима прејасних људских душа. Тако Назарећанин, а Скерл је почео рибарити по својој. И нађе се да му то пецање баш добро иде. Дало му се. Кад му закрчи,

подстакнуто потребом – интелектуалним нагоном да се дебатује о *битном*, или о *нечем* што му барем личи на *битно*, кад закрчи цревце његовог *погледа на свет*, тад му Михајло Скерл понуди оброке у виду унутрашњих дијалога. Забаци удичицу у своју душу и зачас налови порцију имагинарне полемике, упеца оброк саморасправљања довољан да у тој пустахији нахрани, да задовољи, једну дуго-дуго стицану навику свог духа.

Дакле, ова наша планета, планетица,
ова убога земљана Земљица,
по теби би требало да се зове,
никако другачије него - Лударница.
Глобална лудекана,
напучена на ових пет-шест континената
бебројним потомством
мадам Меланхолије
и њеног колеричног супруга.

Ако још и није постала
глобални азил
за обезумљене
на путу је да то буде.
Житељи људињака се цео век ка томе крећу.
Макар век један они путују у смеру супротним од оног
на који су указивали путокази смисла,
све пртећи на себи,
попут претоварених камила,
дењкове краткоумних надања.
Сврха постојања једног бића,
које по рођењу носи у себи макар и најмању могућност
да докучи,
да барем назре,
да тек делићем појми
величанствену недогледност сопствене духовности,
да макар наслути свој дух
као највишу могућу тачку свеопштег бивања,

као најчудеснији хоризонт сваког могућег бивствовања,
 сврха таквог бића јесте,
 да све док траје,
 упорно прониче у смисао свог трајања,
 и да непоколебљиво траје у смисленом проницању.

„забацаи удичицу
 у душу своју“

O tempora, o mores! – тако је над својом епохом једном завапио један Марко Тулије. *O* (каква су) *времена, o* (грозни су) *обичаји!* Да му није римски мач, силничком вољом тријумвира, тројице властољубивих који поделише управу над народом као мафијаши над квартовима града, пре две хиљаде и нешто више година одсекао главу – завапио би Цицерон и над Скерловим, над овим нашим добом. Исто тако залуд. Залуд и узалуд. Млаћење празне сламе. Латин би казао: *Aethiopes lavare*. Купати Етиопљанина. (Етиопљанин је њима био црнац. Некад би се рекло *негро* и *нигер*; а сад може само: *обојени [colored]*). Јер се онедавно нашло, како би Скерл рекао – у царству Дизниленда, да је једно *nigger* врло увредљиво, јако повредљиво, као да то речи уопште и могу – као да могу ломити кости, главе разбијати. Увек су то *поступци* људи, *поступци* злих и глупих. Шекспир је то одавно објаснио послуживши се именом руже. Неки који нису чули за Шекспира, или су можда само чули, дакле, глупи или њима врло слични, онолику су реку у Африци, и онолике државе прогласили – обичном псовком. Кад ли ће због тога и Нигер и Нигер и Нигерија морати постати река [4.183 km] и држава [1.189.000 km²] *Колор*, или република [923.773 km²] *Колорија*?) Да ли се Цицерон замлаћивао „купањем обојеног“ зато што његова нарав није могла *прихватити*, или зато што његов ум није сасвим *појмио* неумољиву историјску закономерност којом актуелно доба и њему припадајући морал, као

свеопшти социјални наковањ и његов епохални чекић, неминовно искивају судбе свих људи који им рођењем допаду. Епохе – немилосрдни ковачи људске повести, по својој непорецивој и слепој вољи кују усуде појединаца чије датуме рођења и смрти поклапају својим трајањем, као што поклопац наткриљује садржај чорбе у свом лонцу. У ковачници историје, о Марко Тулије, запомагање нам не помаже, као што купањем (*lavare*) нећеш избелети своју кожу ако си рођен црн, пути масне налик гаравом, прљавом рударском лицу које излази из подземног копа на светло дана, нити ћеш је кварцовањем трајно потамнети, ако си већ рођен светлопут, ружичаст попут задњице младих павијана. Не може се искорачити из свог времена и његових обичаја, као што се не може изаћи из сопствене коже. Мора се доживотно трпети и боја коже и очију и крчкање у лонцу повести. Док не прекипи. Док поклопац не склизне, док чорба не покуља. Па ко куван и прекуван, а ко има испасти и недокуван.

Проницати у трајање,
трајати у проницању,
бла-бла-бла.

Шупље празнине и празне шупљине,
клапа-клапа-клап.

Подмећеш здравом разуму пууусте стилске фигуре.

Има ли у тим кукавичјим јајима икаквих садржаја?

Мрда ли ти ишта у мућку те шупљине?

Креће ли се ико том пустињом осим оних камила?

А и оне се већ откад искилавише

теглећи товари

ћоравих надања.

Смислено трајати

– значи свакодневно бити у посети
свом самоосвешћеном духу.

То значи – заупутити се и стићи
до највећих дубина свог унутрашње-унутрашњег,

и тамо умом стати
 пред смисао сопственог бивања
 као што се изјутра ликом стоји
 пред огледалом.

И шта се то има видети
 у том огледалу?
 Каравани пролазе,
 пролазе,
 а камилама се језик отегао
 до колена...

У огледалу смисла
 самоосвешћени Човек
 има у целости појмити себе.
 Спознаће све моћи које,
 по важећим законима општег постојања,
 по врховним канонима васионе
 – јесу дате само њему,
 једино духу његовом.

И тада се има угледати као једно
 ни са чим сравњиво биће,
 као космичко чудо над чудима и над чудима.
 Уместо сујеверјем изгусланих
 божанских инкарнација
 и реинкарнација,
 и бунцањем описиваног светог тројства
 и других бајколиких задружних приказа,
 Човеку се имају указати сви узроци,
 разлози,
 сврхе
 и пун смисао његове личне духовности.
 Спознаће себе као биће које може слободно мислити,
 слободно умовати из свог унутрашње-унутрашњег,
 с оне стране свега вањског,
 свега подметнутог,
 наметнутог,
 заводљивог, омамљивог, лукавог,
 варљивог, лажљивог...

Човек самосвесни има себе угледати као биће
 које слободно мисли,
 јер може и мора тако мислити.
 И које слободно воли,
 јер мора тако волети.
 И које слободно ствара,
 јер мора тако стварати.

Мора – исто онако као што ведро небо над нама
 мора и мора и мора и мора бити плаво,
 плаво,
 најплавље.

Мора – као што и зелена биљка мора расти
 према жарком Сунцу,
 и свако се живо зверче,
 до смрти,
 мора борити
 за свој гутљај ваздуха.
 Ако није тако,
 ако није такво,
 ако слободно не мисли,
 не воли,
 не ствара,
 онда је биће духа
 само једна сирова хрпа својих материјала.

Налик је разграђеној или недограђеној кући.
Налик је ономе што је остало без себе.

А како су се људи запутили, заправо већ и стигоше
 с оне стране сваког смисла постојања
 пртећи на себи, налик марви теглењој,
 тек товаре краткоумних надања,
 отуда људињаци врве онима
 који остадоше без себе,
 они што се одазивају
 на гђица Фрустрација и гдин Депресио,
 на гђа Меланхолија и госн Колерик.

„не може се изаћи
из коже времена“

По описаној закономерности, дакле, у сагласју са модерним временима, и у њима насталим, новонасталим, и од већине усвојеним понашањем, скрчкаше се Скерлове саморасправе. Сасвим у складу са брзином којом је расло *отуђење* између људи, *отуђење* што се не тако давно, а то истовремено значи: брзо, чак пребрзо усталило као нешто наизглед неотклоњиво, никад више промењиво, ни од ког искорењиво. У почетку су над *отуђењем* лебдели густе облаци згранутости, откуд нам ови? овакви? такви!, види какви су!, како се туђе?, као да никог свог немају!, као да за никог више не знају!, какво нам ово доба дође? – севаху муње упитника из мрког облака запањености, проламаху се громови узвичника, и којима још и нису биле и њима би морале душе, имале би од толике јеке, од хуке, од буке оглувети. И јесу – мора да јесу, оглуवेशе, јер и топ да пукне, и све се заори душом и потресе као да је земља црна, а не душа танана, где, налик срцу у грудима птичета, ситно куцкају дамари нежних осећаја и најдивнијих осећања, јер и топови пуцају ли, пуцају, пуц-пуц, а душа – хрче. Мора да јесу, јесу-јесу, јер некако се брзо, пребрзо небо душе заплавило. Нестаде, стреловито ишчезну густа мрка забезекнутост, угаснуше муње запрепашћености, одједном, гле, остали тек обли облаци чуђења, бели облачак недоумице, измаглица сумње. Још хитрије епоха развеја ту зачуђеност у прамење, сумњу у паперје. Сад се на ведрини свакодневице јасно указује *отуђеност*. Блиста као нешто обично, ништа чудно, таква су нам сад ,ето , времена... , то је данас ~~екоре~~ *саасвим је* природно... , зато не прилазите ми ближе, молим, ни телом ни душом, ближе од две-три стотине центиметара (cm), или не ближе од барем толико – неки кажу

– сантимата(*centime*), или промумлају: макар тол'ко кол'ко се може отпљунути, пљућом добацити, јер шта ти ја знам, данас ти пљуц-пљуц свакак'и бре има. *O tempora, o mores*. Залуд је то и узалуд, 'о Марко Тулије, кукумати у ковачници историје. Не треба осетити римски мач под голим грлом да би се увидело како даљим убрзањем свог раста, од појаве обичне, ето већ и уобичајене, *отуђеност* за многе има постати нешто обавезујуће. За већину *отуђеност* има прерасти у обичај, преобразити се у оно што се „ваља“, у нешто узорно, у морални став, у „данас у нормалном свету, међу људима нормално нормалнима – нормално да **то** јесте сасвим-сасвим је **то** нормално, моја гарсоњерица, моја конзервица – моја слободица“. Нормално је да ми не прилазите телом ближе од две стотине метара (**m**) вриштаћу, и душом, молим, макар толико километара (**km**) вриштаћу, провриштаћу.

И ко ће сад саградити лудару за толики
и толиким надањима претоварен свет.
Лакше ће им бити да затворе тебе и теби сличне.
То вам има доћи на исто.

Од света вас свакако има раздвајати зид.
Скоје се стране зида имате задесити,
да л' у оном што је по имену *отворено*,
ил' у нечем што је по имену *затворено*,
то ће бити само небитан детаљ.

Затвара се тело,
и душа може бити
поробљена, утамничена,
код многих и јесте,
али каквим ћеш зидом спутати слободан дух?
Међа између поробљених житеља људињака
и слободног Човека

јесте другачије природе од територијалних граница.
Од оних дуж којих су завађена племена
била градила своје камене зидове и назубљене куле,

од оних где потом, вођени прогресом,
 беху полагали подводне и подземне мине,
 и гомилаху кубике бојних отрова,
 а потом и потом,
 као некад зашиљено, притесано коље
 око логора римских легија,
 густо начичкаше своје међе рампама нуклеарних ракета,
 силосима балистичких ракета,
 стовариштима бојевих глава,
 а данас дижу електрифициране жичане оgrade,
 окићене камерама и ласерима
 и сензорима и алармима
 – да би се свему испречили,
 да би све спречили,
 ни птица им неће промаћи,
 спречиће све физичке,
 хемијске и биохемијске проласке
 све уласке, доласке,
 све наиласке других, туђих, страних,
 дакле, другачијих људи
 и зато људи незваних,
 и зато нежељених људи.

Ех, магарче лајави,
 знао си ти и лепше
 и знао краће казивати о том зазирању.

Певати,

певати си знао.

Певао си о ксенофобичном добу:

Над кровом кров

Врата иза врата и врата и врата

И врата...

Сећаш ли се те песме?

Песме о једно слепој кући?

КУЋА – тако ти се ваљда и звала?

Друкачија је међа
 између Човека и људи.
 Нестварна је.

Недодирљива је,
 налик зраку светла, или налик идеји,
 али ипак је другачија од свих идејних преграда,
 од идеолошких или догматских бедема.
 Другачија је од свега оног чиме се,
 као неким невидљивим кавезом,
 а тврђе,
 а чвршће од сваког зида,
 доживотно уобручи,
 окује,
 свака поробљена људска душа.

„то је данас
 сасвим нормално“

Истим брзинама којима се светом људи ширила *отуђеност*, ако не и брже, опадао је број оних с којима је саобраћао ван професионалних и службених односа, комуницирао ван родбинских, суседских, или било којих друштвено нужних општења. Празнио се круг људи омеђен узајамном блискошћу и искреном спонтаношћу. Нестајало је општење унутар којег свако сучељавање полази, како од жеље за утемељеним разлогом, тако и од личне добродушности и отворено исказане благонаклоности, а окончава се обостраним задовољством над појмљеним, једном неизговореном мирином, *пријатношћу* која гради, учвршћује и одржава оно што се по њој и назива *пријатељством*. Како се и колико тај круг сужавао, смањивао, и умањивао све до ишчезнућа, тако и толико је Скерл живу реч, реч заглупшenu наклапањем, оглувелу од плотуна шупље јеке, почео мењати нечујним, унутрашњим дијалозима. Испрва је то било спорадично, с времена на време, од прилике до прилике, а потом стаде то чинити често, па чешће и све чешће, док се коначно не буде упуштао искључиво у расправу

између **ја & ја**, у фиктивне полемике где, ето и сад, стоји сам самцит, ево где стоји овако спартански сам насупрот самог себе, пред **агом од Зрцала**, стоји одважно и непоколебљиво као последњи, као једини живи витез неке изгинуле заштитнице.

Сећаш ли се стихова, својих стихова, твојих,
о једном престрашеном, о једном ужаснутом свету?
И о таквом добу.
О временима заслепљена страхом.
О временима што људско заувек лишавају,
некад велике, можда највеће светиње сваког домаћинства
– путника намерника. Госта !
Omnnes hospites, сећаш ли се,
tanquam Hristus suscipiantur,
кô Христа примајте све посетиоце.
Tanquam Hristus, тако дочекајте,
кô Христа, сина Божјег, сваког намерника гоњеног
невољом, примите сваког залуталог,
одбеглог, избеглог, све госте незване ...
Али авај, како?
Кад сад свака КУЋА има...

Над кровом кров

Врата иза врата

И врата

Жежени ков

Сунцем се у њој не хране

Не омркне

И не сване

Од баште ров

По видуку ограда стврднута

Градина јој пуста осваја свет

Цвет гута

Међа која

дели

Човека од људи, од људанā јесте једна,

рекох ти – једна нестварна граница.
 Али не као нешто не-постојеће,
 или као не-уочљиво,
 или не-одредљиво
 – већ као над-стварно.
 Међа између Човека и људанā јесте надстварна
 и непрелазна граница.
 Налик је оној коју смо у мислима повукли
 између две врсте бића.
 Слична је ономе што замишљамо
 да као нешто непрелазно лежи
 између неке кокошке
 и једног
 Огази ли намерник бестазје
 орла.

И жеђе и студи

И прелāзи ров

Залуд звекет о жежени ков

Што катанчи страх

Ко отвори

Зар прах

И замре зов

над кРОВОМ

кРОВА

кРОВ

То је једна граница
 којом кокошка
 нити може спутати орла,
 нити је она икада-икада-икада
 може прећи.

Постојање једног орла
 превазилази живуцкање
 сваке кокошке.

Надкриљује властитом сврхом бивања,
 то убого постојање живине
 која је тек живо средство људске прехране.
 Орао, иако је такође птица,
 прекорачује перадарско трајање,
 вири из њега

попут израслог детета
из окраћалог капутића.

„празнио се
круг људи“

Расап блискости (другачије казано: отуђеност, самавање, безосећајност, безобзирност, немилосрдност, нечовечност, суровост и све што може наставити овај низ који урбани живот неумољиво намеће људској врсти, намеће га сваком члану једне пре свега, изнад свега и после свега – *друштвене* врсте, бићу које су још Стари одредили као ΖΩΟΝ ΠΟΛΙΤΙΚΟΝ, као *animal sociale*. А све то што јој се намеће, и што ће *друштвеној животињи* одсудно променити природу – све јој се то натура тако перфидно, *избави нас от лукаваго*, тако подмукло да га ζωον πολιτικόν прихвати као једини могући, стога и ~~нужан~~ *нормалан* облик свог трајања) и **СЛОМ ЕПОХЕ** (крах којим у катаклизми, налик оној којом астеорид у добу КРЕДЕ поби онолике гмизавце, а у име замућених и злоупотребљених појмова *економичности* и *либерализма*, *нормалности* и *здраворазумности* – заувек има бити истребљен један облик људске културе) – јесу врло јаки и лако уочљиви разлози који могу нагнати на осаму, макар на једну унутрашњу издвојеност човека наклоњеног уму и умности.

Ипак мислимо да је разлог свих разлога за такво понашање, па тиме и Скерлове опседнутости, дакле – његове *затрављености* саморасправама – јесте то што су говору, у језику људи, у оном што сликовито означавамо речју „*реч*“, дакле – тој су *речи* запала времена која је разарају и пустоше. На језик су се, попут гологлавих лешинара, обрушавале године, многе године, већ и јато, читаве деценије времена која су нам комадале и прождирале језик претварајући људску реч у оглодани, шупаљ звук.

Откад је и Скерл то приметио, као и толико њих, толико нас. На *реч* се стушила ова стрвинарска, духом оскудна, некаква *пост-епоха*. Ова анорексична модерност,

писао је, овако мршуљава, умно потхрањена, мудрошћу пос(т)на модерност, *постмодерност*, испостила је и *реч* и њене садржаје. Сад јој упростакује и оно мало преосталих значења. Урушава дотрајали углед, одузима значај, лишавља је части. *Реч* се више не даје, писао је у свом никад објављеном есеју, јер нити се ко држи *своје*, нити ко рачуна на *чију*. Мало је оних који је још желе слушати, још мање оних који је могу чути, а најмање оних који је умеју изрећи. Мада све јечи од гласне, заглушујуће какофоније блебетања. На све стране и у свако доба треште канонаде тртљања, рафали брбљања, плотуни трућања. Све грми ли грми од преклапања, наклапања, лупетања, трабуњања, баљезгарења. Тај, у несношљиву буку претворен бесловесни жагор, није ништа друго до многогласни ехо једног света који се цепа, звук једног судбоносног васељенског парања, рашивања суштине. То се рашива људско сушто, златна му се нит опарала, покидала, реч часна, сад му се расипа и живот, смисао се осипа кроз подеротине бивања. Људи и разлози њихових постојања, личних и заједничких, као да се незауостављиво разилазе и неповратно губе попут заошијаних галаксија у недогледним мрклинама свемира.

То бејаше трећи, јер толико смо их обећали, трећи разлог који, неразлучиво с осталим, беше нагнао замуклог Михајла Скерла да најбитније садржаје своје духовности, оно што је сматрао својом најчистијом умношћу, оваплоћује само унутар себе, у једном немом глаголању. Дух, његов властити дух, почео му се претежно обзнањивати као неисцрпна али нечујна усменост која се отеловљује искључиво у форми глувих унутрашњих дијалога.

Стајати пред јасним,
прејасним смислом свог постојања,
као пред најсветлијим,
најблиставијим огледалом,

међу људима може једино Човек.
 Остала људска створења, људани,
 таворећи у рушевинама смисла,
 доживотно се заплићу у лажним надањима
 као у кривим,
 извитопереним одразима,
 губе се у себи
 као у

А што правити ову планету непроходној прашуми.
 глобалном лудеканом?

Што претварати домове људи у слепе бункере,
 а онда им о томе још и гуслати: *ров-кров-ров?*
 Зар није лакше позвати их да одбаце терете
 кратковидих надања?

Свих надања.

Позвати их да искусе спокојну безнадежност
 као једину људску слободу.

'О, чујте и почујте,

жители људињака...

Да се ниси забављао
 оним немаштовитим ругањем
 разлогу „другпрвом“ или „првдругом“
 – како ли су му већ тепао,

откад би чуо да се људи по закону не могу лишити надања.

У томе их спречава једна друга немогућност,
 једна претходна,

она по којој се не могу лишити,

мада се у нашем добу око тога баш својски труде,
 и толике лудости чине,

и најбоље године живота баце на то,

– па се опет не могу у потпуности лишити свог духа.

Један закон, који је изнад свега људског,

закон који су неки били називали *божјом вољом*,

други космичким *логосом*,

а неки га једноставно зову – еволуцијом,

тај закон им поручује да се безуспешно покушавају

у целини лишити сопствене духовности
као што улични пас залуд сања
да се има потпуно ослободити својих бува.
И за живот у људињаку,
и на дну људињака,
и на дну дна,
потребан је какав-такав разум.
Јер разум људски и јесте градитељ сваког људињака,
као што је Ромул себи градио Рим,
па због своје грађевине беше и брацу свог уцмекао.
А Петар Велики је себи зидао Санкт Петербург,
само што је он свом сину, а не брату – шију заврнуо.
Без разума се не може у људињаку,
макар без оног и онаквог
којим се схватају штура саобраћајна правила,
којим се управља најједноставнијим направама
као што су лифтови и конзерве и рајсфершлуси,
и користе кредитне картице, кључеви и телефони,
наручују коктели, ушмркује дрога,
излази на биралишта,
бирају ТВ-канал и марке презерватива.
А без духа нема чак ни таквог-каквог разума,
макар тај **дух**
у здраворазумном житељу људињака био тек зрнце,
био му као мала сува семенка
коју заборавише посадити,
залити,
па сад у неком звецка налик каменчићу
којег је доколица убацила у празну лименку.
Па ипак се та духовност,
иако тек у траговима,
и тако зрнаста,
човеколиким житељима људињака
указује као неко неизбежно зло.
Јер никад им не даје спокоја.

Неуморно их нагони да „свашта-нешто“ чине,
 да „нешто“ осете и „свашта“ осећају
 – мада појма немају шта је то,
 шта их то „дрма“ .
 Таман се подмире по пуном хедонистичком обрасцу
 У'СЕ, НА'СЕ & ПОДА'СЕ,
 дођу у оно стање које им закржљала,
 о штаке ослоњена лексика,
 описују као „опуштено“,
 као, ток^д- ток^д- ток^д – full cool,
 а доколица их,
 попут неке авети,
 почне опседати убиственом,
 прождирућом досадом.
 Мучи их и жуља горе него ону принцезу грашак,
 онолико горе колико су муке душе теже од мукā
 макар и најделикатније задњице.
 Не може им душа, од неког необјашњивог немира,
 ни трен тренути,
 јер их то зрнце духа,
 и тако несвесне ,
 несвесно приморава да траже смисао бивања,
 да нађу један разлог свих разлога,
 да докуче себи неку неограниченост,
 вечност,
 апсолутност,
 – мада све то они и називају
 и доживљавају другачије,
 сасвим-сасвим-сасвим-сасвим другачије.
 То им је добра забава,
 cool hobby,
 пословна амбиција,
 bestseller,
 терање моде,
 слободно време,

mainstream,
 политичка каријера,
 thriller,
 блејање,
 trend,
 друштвено ангажовање,
 blockbuster,
 туристичко замлаћивање,
 наталне мапе, иновације у мастурбацији,
 неисцрпни низ олимпијских кругова, купова, шампионата,
 лига, турнира, топ-листа, хитова, оскара,
 и свега оног на шта обневидели налећу,
 о шта се саплићу,
 бивајући свакодневно гоњени да нађу „нешто“,
 било, било, било шта,
 штошта, ишта, ошта, ушта – нешто чиме би,
 макар краткотрајно,
 ублажили тегобе скученог трајања у које су запали.
 Да нађу „свашта-нешто“
 које би као облог привили на душу намучену
 обесмишљеним живуцкањем,
 као што су им преци привијали данас већ расушене,
 скоро бескорисне облоге миса и литургија.
 Од онда, откад се петало историје огласио
 над људском врстом,
 ни најубогије њено створење неће да буде тек ствар,
 голо, пропадљиво тело,
 нити само трпељева и кукавна душица
 изложена бесловесном таворењу,
 доведена до бесмислености у расточивом трајању.
 Дакле – ако се ни у најмизернијем облику
 не може људски постојати без разума – а не може,
 ако ни највећи јад људски
 није макар без суве семенке духа – а није,
 ако дух,

био и тако оскудан,
 прост, мален,
 можда мањи и од најмање честице материје
 коју нам је ум докучио
 – мора жудети за смислом – а мора,
 онда се људи,
 по закону васељенском,
 имају доживотно надати и надати и надати.
 Било како.
 Било чему.
 Нади се у зубе не гледа.

*„разилазе се људи и
 разлози њихових постојања“*

То што би трећи разлог Скерлове „затрављености“ било оно што сад већ „бејаше“ и „беше“ – јесте зато што испада као да **тога** више и нема. **Тог** лингвистичког. Све га мање и мање, или га чак уште и не помињу разни критичари, аналитичари, зналци и мудраци, сви они који се нагињу над узроцима стања у које је запало данашње човечанство, они који се цокћући нагињу над текућим разлозима „једне ...ц^ц-ц^ц-ц^ц... јадне и самопонижавајуће људскости“ – као што су говеда увече нагнута над водом појила. Не пада нам напамет други узрок том слепилу осим да оне, како их Скерл зове – заглушујуће какофоније блебетања, оне канонаде тртљања, рафали брбљања, плотуни трућања, све то преклапање, наклапање, лупетање, трабуњање, баљезгарење јесте већ постало и њима „нормално“. Беслосвесни жагор постао је уобичајен, можда већ и обичај, а постаће, ако још и није, и неки члан закона, макар правно параграфче, куса алинеја. Право „слободног“ људског

„слободног“ створа да „слободно“ лупета „слободно“ својом „слободном“ речју попут откаченог прозорског капка у ветровитој ноћи. Зато кажемо „*беше*“ и „*бејаше*“, јер као да увид, који се био појавио, јасан увид у то да нам се значења речи исцрпљују до бесмисла, да нам ово доба исушује речи као маларичну бару, своди их на мутљаг, цеди их до беживотне звучне опне попут вампира који исисава сву крв својој жртви, као да се тај увид био појавио, обзнанио, а потом, као утопљеник, коначно ишчезао са површине пуне свести слично једном, срећним случајем откривеном, мучно ископаваном, па наново (Шта да се ради, драги моји сарадници, али заиста смо немоћни.) закопаном античком мозаику. (Све је покушано, тужбе, жалбе, молбе, куцало се на велика и на мала врата, али показало се, нажалост, да златна реч више није калауз за гвоздене браве и њихове браваре. У питању је, рекоше, *vis major*. Наравно да се слажем с вама, мили мој колега, то је само наводно *виша сила*, псеудо *vis „major“*, она што по духу управо јесте *minor*, али шта нам вреди кад се и тако минорна докопала и кључева града и кључева ризнице, а како изгледа и кључева наше целокупне стварности, можда и живота. За вас нема средстава, кажу ти „мајори“, затрпавајте!)

Краткумна људска надања,
 слепа, празна, лажна, ћорава
 – нису друго до вулгарно испољавање
 једне неуклоњиве потребе људског духа,
 чак и духа зрнастог, и најзрнастијег,
 – испољавање потребе за смислом.
 Смисао је оно чиме мора бити испуњено
 језгро властитог бивања,
 макар било и незнано
 и неопажено
 и неосвешћено,
 тек честица,
 властита честица бескрајног духа.
 Јасно је да се оскудна духовност људи,

оних духом сиромашних
 којима се још одавно, прадавно обећало царство небеско,
 не може испољити другачије
 него преко исто тако оскудних надања,
 преко бајколиких нада у царства оноземаљска
 и краљевства овоземаљска.

То су надања у будуће небеско
 или макар земаљско постојање
 у коме их има чекати неки величанствен,
 али увек спољашњи разлог трајања.
 Смисао тог постојања увек се поставља негде ван људи,
 ван важећег стања њиховог тела и друштвеног статуса,
 ван непосредних осећања њихових душа,
 ван актуелне свести њиховог духа,
 ван укупног бивања у којем дишу
 и радују се
 и стрепе.

Смисао их чека у будуће-могућем, у могуће-будућем,
 дакле, уједном актуелном ништа.

У ономе што је ништа
 може бити само неки ништаван смисао,
 неко смислено ништавило,
 произведено и одобрено од врховног божанства,
 од пресветлог величанства,
 од генералног секретара,
 од гвозденог канцелара,
 од слободног тржишта,
 монетарног фонда
 модног тренда
 и џејмс бонда.

Чак би и тај зрнасти,
 најзрнастији дух
 морао би, после толико и толико генерација,
 морао би приметити да им неко,
 с колена на колена,
 уваљује коске од наде.

По духу, макар и најоскуднијем,
 требало би да виде како то голо, шупље,
 оно о шта су им дедови и прадедови тупили зубе,
 сад и сами глођу ли, глођу.
 Ако не виде,
 а не виде
 – то је зато што у њима више духа и нема.
 Изгледа да се житељ људињака данас састоји
 само од пропадљивог тела и убоге душе.
 А тај твој слободан, самосвешћен Човек,
 не може бити ништа друго до неки васељенски мутант,
 једна космичка грешка,
 ћор-сокак еволуције.
 Случајан и необјашњив груменчић злата
 у недогледним тонама гвоздене руде.
 И што ову људску руду више опседа и разједа рђа
 то он јасније и бесмисленије светлуцка
 на тој поганој хрпи.

Ништа људско
 не може постојати,
 чак и у облику овог раз-умљеног,
 из-без-умљеног пучанства људињака,
 не може – а да у себи не носи макар атом духа.
 То иде уз речи.
 Уз моћ говора.
 Оно што говори
 мора у себи носити барем клицу духовности.
 Иначе би мукало, режало, лајало.
 Дух ће бити неизбежан усуд људског
 све док људског буде,
 у ма ком облику.
 Духовност је језгро људског,
 суштина је и најбедније људске појаве,
 чак и оне малоумне, јадноумне, умоболне.
 Ниједно биће не може по себи
 одбацити своје сушто.

Не може се властитим чином лишити свог унутрашњег,
 као што нека змија пресвуче кошуљицу своје коже,
 а гуштер у канџама мачке оставља свој реп.

То што је *споља* гмизавци и остављају
 да би заштитили и спасили оно што је *унутра*,
 оно што не могу напустити да би их и даље било.
 Тако и свако људско створење може одбацити
 неке своје кошуљице и репиће,
 бити споља осујећено,
 по телу кусо,
 по души ускраћено,
 али не може се лишити своје духовности.

А дух у њему,
 макар и слеп попут тек окоћеног штенета,
 хоће да се доживотно напаја смислом.

Макар и несвесно,
 најчешће несвесно,
 жуди стати пред разлог свог трајања,
 допутовати до узрока свих узрока,
 до краја свих крајева,
 углавном и незнајући да путује,
 нити где путује,
 нити зашто.

Надања, и лична и зеједничка,
 била су и јесу први кораци на том неизбежном путу,
 на путу којим се сви имају запутити,
 неки вољно, многи невољно,
 а мало ко га има прећи.

Јер, тако казује сама Историја,
 кораци већине углавном су неосвешћени и клецави,
 претежно недоумљени те зато и погрешни.

То су кораци свима бескорисни,
 сваком штетни,
 често,
 чешће,

најчешће
кораца су то многима погибелни.

▣

*„реч ишчезава
са површине јасног увида
као закопан антички мозаик“*

Дивно су биле приказане три *суђаје*, плетиље судбине, лично је Скерл о томе сведочио, и одлично је била очувана, тврдио је, златна инкрустација на њиховим набраним тогама. Нагнуте над колевком, драги пријатељи, виде се *парке* како испредају животни усуд неког новорођенчета. **Клото** с осмехом зачиње пређу. Уметник је њене руке испунио предивом од каменчића опала да би јој се нити судбине, разнобојним преливима, зрцалиле међу прстима. Почетак обећава. Блистају дугине боје, драги пријатељи, по јутру се дан познаје, и слично. Али крај ње стоји замишљена, забринута **Лахеса**, набраних обрва, намотава нит у клупко будућег живљења. Клупко је заклоњено, једва се назире у сенци њеног наручја. Трећа суђаја, парка **Атропа**, леден је, безизражајан то лик, чудесно срезан од млечно-белог кварца, велико је то било умеће пријатељи моји, златно доба, а бледолика парка неумољиво стоји поред сестара држећи за леђима шиљате маказе уобличене троугластим комадићима мрког опсидијана. Детенце спокојно сиса два ружичаста каменчића широк палац не слутећи шта му се спрема. Да ли му парке испредају попут сребра белу нит? Или, авај, базалтну, црну, прецрну? Али ни две парке нагнуте над колевком, ни она за будућност задужена, она неумољива, ледена, не слуте да их историја, као пас глодану коску, има у толико наврата закопавати и откопавати и закопавати. Овај последњи пут зато што за трајну конзервацију, то заиста, драги пријатељи, има мало сличности с оним што називамо *конзервом*, кажу да за то није било такозваних средстава. „Просто речено“, кажу ми неки

други, „неко“ (ваљда неко **први**) „није хтео да одреши кесу“. Јер се нашло да та „средства“ јесу потребнија толиким чиновничким делегацијама које се морају, јадне, упутити, запутити на безбројне међународне самите и конференције како би даноноћно, јадне, расправљале, баш су јадне, тешка је то дужност, то расправљање о исправљању кривих Дрина целе Азије и Африке и Антарктике (а тамо су им још и залешене, али ништа мање криве од наше) и кривих Дрина обе Америке. Исто тако „средства“ јесу потребнија државним репрезентацијама у летњем грудвању (мушкој, женској, сениорској, јуниорској, кадетској, пионирској, предшколској, пренаталној, ветеранској и постморталној) и прославленој националној селекцији у брзом чешљању кокер-шпанијела. То су те дике нам домовинске, драги пријатељи, славни брзо-чешљаши кокераши, од њих се с правом очекује одлично стото место од сто и једног, можда чак и два или три учесника, ако не откажу Б-репрезентације Барбадоса и Ватикана. Дотле ће земљица црна, као неку санитарно укопану стрвину, и даље покривати ружичасти палчић, мозаик злаћани и брижни лик суђаје која мота нит живота.

**Дакле, нема нам излаза из лавиринта историје?
Из ове недокучиве грађевине људског постајања,
у чије су нам ходнике,
како изгледа,
преци сасвим неопрезно забасали.
Лакомислено – тако се то на крају има показати
– лакомислено беху сишли са оне мајмунске гране.
И сад се до краја света и века
имамо вртети овим постојањем као слуђено штене.
Јалова нада ће ту уједети реп свог безубог смисла,
или ће безуби смисао сисати реп ћораве наде,
какогод,
али нема нам изласка из мучног круга
безнадежног смисла,**

или из круга бесмислених надања
 – што изгледа као исто.
 Изгледа као ништа,
 као дупло ништа,
 као *смисао ничега*,
 као *нада ништавила*,
 два имена за најпразнију празнину свемира.
 Требало би онда постати неко налик старом Хегесији,
 неком кога с правом називаху „проповедником смрти“.
 И попут њега наговарити људе,
 а њему је то код многих и успело,
 да се сви одмах убију, самоубију,
 и млади и стари и прави и криви, сви и сви и сви.
 Уместо да се бесмислено и доживотно пате.
 'О, који још имају уши да чују нек чују!
 Напуштајмо сместа ово краљевство Лажинаде.
 Ослобађајмо се власти те превртљиве ћоравуше
 која нас тлачи под геслом:
Spero (ку-куу мене)*ergo – sum*.
 Остављајте без жаљења ове долине вечног бола,
 пропланке сталних јаука
 и горког плача ...

Али не влада
 над светом људи
 само краткоумна Нада,
 сећаш ли се:

Гаји мајка до двије кћери
 једну Наду и једну Надежду.
 Једна јој бјеше
 и јест била кратковида,
 друга јест
 и биће далековида.

Није се могуће лишити надања,
 заправо,
 кад би се и могло то се не би смело чинити,
 јер се иза надања крије жудња за смислом,

јер је надање духу исто
што и телу јесте дисање.
Али зато је могуће,
и то је оно што сваки Човек
у свом самоослобађању и мора учинити
– могуће је
краткоумну Наду заменити
дубокоумном Надеждом.

Исто ти је то,
магарче философски!
Нада или Надежда,
шија или врат,
сестре рођене.
А која је кртаковида,
а која далековида,
– како се то уопште и може унапред знати?

Може!
Нада је
ишчекивање тела.
А то јесу и скоро сва она сладуњава
надуцкања душе.
Док Надежда јесте надање чистог духа.
Нада би и Надежда биле исто
кад би тело,
са припадајућом му душом,
и кад би дух,
са својим делом душе
– били једно то исто.
А они то нису.
Нису једно.
Још од прапочетка Историје
знано је да они то нису.
Јер тако Историја и јесте почела.
Родила се у том космичком зеву
између тела људског и људског духа.
Извирила је из те чудесне разлике
као што младунче кенгура извири,

искочи,
 из мајчине торбе.
 Отуда,
 они који се надају Надом
 бесловесно главињају,
 срљају телом и душом
 као мушице што ударају у стакло прозора.
 Они су налик житељима острвцета
 које лежи сред пространог океана.
 А они врве ли, врве,
 табанају,
 трчкарају
 по тескобном порченцету копна,
 таворе у гунгули,
 у немиру вечне скучености.
 Јер дух њихов није морепловац.
 Тек се понекад укрцају у чамчић
 на којем пише *НАДА*
 и стрепећи веслуцају по плићаку бивања.
 А који се далекоумно нада духом својим,
 тај споља мирује.
 Спокојно трпи,
 а изнутра је у бескрајном кретању.
 Он се одважно украцао
 на палубу *НАДЕЖДЕ*
 и плови ли, плови,
 неисцрпним океаном смисла.
 За краткоумну Наду
 важи оно кукавно надуцкање
Spero, ergo sum.
 Јесам само ако се надам, ако се надуцкам.
 Са и без: кукуу мени, кукуу мене – *kuckuu, kuckuu me.*
 Далекоумна, одважна Надежда
 очекује *поуздано*,
 јер и сама јесте поуздана.

На томе би се могао
поставити и принцип једног срчаног постојања,
једног и јединог бивања достојног Човека.

Рецимо: *Fidens sum, ergo sum!*

Постојим ако сам поуздан.

Или можда: *Confido, ergo sum!*

Уздам се, дакле – јесам.

У себе се уздам.

Пред собом јесам поуздан.

Пред духом својим.

Пред својим ЈА.

Јер дух јесте ЈА.

И ЈА јесам дух.

Све остало је сенка.

Нестално.

Расточиво.

Храна црву.

Черву питание.

Црв се има питати. Червь.

Питати и пїтати.